

УДК 334.722.8

А.П. Бурковський, старший викладач, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО І СЕРЕДЬНОГО БІЗНЕСУ

У статті розкрито поняття і стійкість підприємств малого і середнього бізнесу, розроблено механізм стійкості, що дозволяє враховувати реальну ситуацію, для ухвалення рішень по підвищенню ефективної діяльності підприємств малого і середнього бізнесу.

Ключові слова: підприємства, малий і середній бізнес, стійкість, ефективність, внутрішнє та зовнішнє середовище.

Ефективно функціонуючий малий і середній бізнес — необхідне підґрунтя для успішного розвитку ринкової економіки, вагома підтримка для великого бізнесу. Саме тут акумулюється потенціал для розвитку народно-господарського комплексу в цілому, і для працевлаштування, поліпшення добробуту мільйонів громадян, вирішення багатьох соціальних, економічних, політичних проблем, які назрівають у суспільстві. [8, с. 157]

Стійкість підприємств малого і середнього бізнесу — це їх здатність протистояти негативним внутрішнім і зовнішнім діям, уміння адаптуватися до змінних умов.

Поміж сучасних дослідників, які займаються певним чином питанням малого і середнього бізнесу та стійкості підприємств цього бізнесу, необхідно відзначити: Варналія З.С., Бахрамова Н.М., Воронкова А.Е., Воротіну Л.І., Володкіну М.В., Загайтова І.Д., Глухова В.Д., Козаченко Г.В., Медяник В.Ю., Назарова В.М., Половінкіна П.Д. та інших.

Сучасний підхід до розуміння стійкості як економічної категорії, на жаль, не має комплексного системного рішення і носить односторонній характер. Проте достатньо велике число чинників, що впливають на життєздатність підприємств малого і середнього бізнесу, зумовлює багатогранність напрямів стійкості до їх діяльності. Крім того, усесторонній аналіз стійкості необхідний підприємствам малого і середнього бізнесу для прогнозування їх поведінки в умовах економічної нестабільності.

Сучасні учені (Половінкін П.Д. і Загайтов І.Д.) під стійкістю підприємств розуміють їх здатність протистояти різним негативним, як природним, так і економічним явищам. Це означає не тільки можливість долати несприятливі явища, але і уміння пристосуватися до них, використовувати їх з найбільшим ефектом для підприємств, а також розуміють такі властивості підпри-

емств, які дозволяють в різних умовах, незалежно від ступеня відхилення їх характеристик від оптимальних, виробити задану кількість кожного виду продукції необхідної якості з найменшими витратами.

На їх думку, стійкість підприємств залежить від наступних складових: організаційно-правового устрою і віку підприємств; їх фінансового стану; кадрового корпусу керівників, їх здібності до адаптації і нововведень; зацікавленості працівників в результатах праці; загального ходу ринкових реформ і стабілізації економіки; уміння знайти власну нішу в ринку, що формується; уміння підвищити якісні параметри вироблюваної продукції і ряду інших.

Для розрахунку показника стійкості пропонується використовувати формулу:

$$Y_e^t = 1 - \frac{\sum_{i=1}^T (\Pi_i - P_i)}{\sum_{i=1}^T \Pi_i}, (i = 1, 2, 3 \dots T), \quad (1)$$

де Y_e^t – рівень стійкості виробництва;

Π_i – потреба у вироблюваній продукції;

P_i – кількість ресурсів, необхідних для виробництва певного виду продукції;

T – кількість видів продукції.

Проте розрахунок стійкості по даній формулі багато в чому був би неточний, оскільки він ігнорує принципові відмінності в економічній значущості різних потреб і ресурсів. При розробці показників стійкості слід виходити з необхідності диференційованої оцінки відхилень ресурсів від потреб. Потрібно зважати на те, що економічна значущість цих відхилень далеко не однакова в тих випадках, коли відхилення зі знаком «мінус» (надлишок ресурсів) і зі знаком «плюс» (дефіцит ресурсів) чергуються рівномірно, і тими випадками, коли таке рівномірне чергування не спостерігається. Тому, аналізуючи різні варіанти невідповідності ресурсів потребам, слід класифікувати їх залежно від дефіциту або надлишку ресурсів [5, с. 81].

Таким чином, запропонований підхід до розуміння суті стійкості підприємств малого і середнього бізнесу дає підставу формувати механізм стійкості.

Механізм стійкості підприємств малого і середнього – це сукупність способів їх фінансової, організаційної, інформаційної і методичної підтримки, систематизоване використання яких може гарантувати досягнення довгострокових цілей розвитку підприємств в умовах ринкової нестабільності.

Формування механізму стійкості підприємств малого і середнього бізнесу допомагає реалізувати стратегію підприємства, яка виробляється залежно від його місії і цілей і направлена на зміцнення або розвиток конкурентних переваг підприємства.

Слід зазначити недостатність дослідження в теоретичному і методичному плані механізму стійкості підприємств малого і середнього бізнесу. Якщо різні механізми управління для великих підприємств розроблені детально, то для підприємств малого і середнього бізнесу характерним є емпіричний підхід до управління, який проявляється у відсутності системності.

Серед принципів функціонування механізму стійкості підприємств малого і середнього бізнесу виділяються загальні і часткові. До загальних принципів відносяться: принцип програмно-цільового управління, принцип саморегулювання, принцип логічної основи.

Основними частковими принципами функціонування механізму стійкості підприємств малого і середнього бізнесу є керованість, плановість, адекватність, безперервність розвитку, міжсистемна і внутрішньосистемна сумісність, відповідність механізму управління системі, для якої він створений, економічність, зворотний зв'язок, моделювання.

Дотримання встановлених підходів і принципів менеджменту дозволяє створити ефективний механізм стійкості підприємств малого і середнього бізнесу.

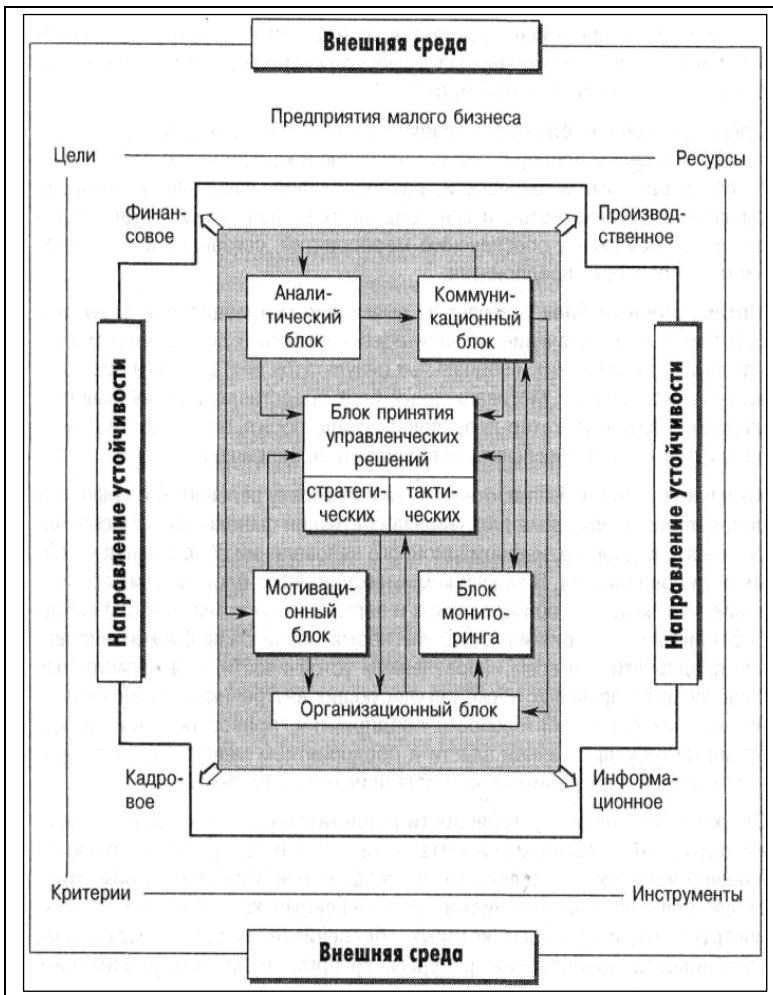
Механізму стійкості підприємства малого і середнього бізнесу властива блокова структура і безперервність дії, яка носить динамічний характер. Саме такий характер дозволяє орієнтувати дію механізму стійкості підприємства малого і середнього бізнесу на перспективу. Послідовна дія блоків механізму покликана забезпечувати стійкість підприємства малого бізнесу. До таких блоків слід віднести: блок ухвалення управлінських рішень, блок моніторингу, аналітичний, організаційний, мотиваційний та комунікаційний блоки.

Структура механізму стійкості представлена на рис. 1. Умовою функціонування механізму стійкості підприємства є наявність чотирьох складових його ефективної роботи. До них відносяться: цілі роботи механізму; встановлені критерії його роботи; інструменти, за допомогою яких забезпечується робота механізму стійкості підприємства; ресурси, які дозволяють реалізувати поставлені цілі.

Складовою ефективності роботи механізму стійкості підприємства малого і середнього бізнесу, є встановлення критеріїв його роботи, а саме: рівень конкурентоспроможності підприємства, об'єм продажів, частка ринку, прибуток і ін.

Алгоритм роботи механізму стійкості складають організаційні зусилля механізму стійкості, які направлені на реалізацію ухвалених управлінських рішень як стратегічного, так і тактичного характеру і базуються на мотивації, комунікаціях, економічному забезпеченні. Аналітичний, комунікаційний блоки і блок моніторингу готують інформацію для блоку ухвалення управлінських рішень.

За допомогою підготовленої інформації доцільно визнати посадові повноваження працівників підприємства малого і середнього бізнесу по питаннях забезпечення стійкості і розробляються відповідні заходи.

**Рис. 1. Структура механизма стійкості підприємств
малого бізнесу [5, с. 136]**

Ключовим питанням побудови механізму стійкості підприємства малого і середнього бізнесу є розробка його організаційної структури. Виділяють різні типи організаційних механізмів. Кожен з організаційних механізмів має свої особливості. Проте, для умов функціонування підприємств малого і

середнього бізнесу прийнятнішим є організаційний механізм, побудований за типом адаптивних структур, зокрема: управління за проектом, з виділенням відповідального виконавця за реалізацію тієї або іншої функції по забезпеченню стійкості. Діяльність встановленої структури повинна бути підкріплена відповідними регламентами і організаційно-розпорядчими документами, що визначають порядок дії такої структури.

Пропонована структура механізму стійкості підприємства малого і середнього бізнесу добре поєднується з будь-якою структурою підприємства, забезпечує їй гнучкість і ефективність управління. Кожен відповідальний виконавець при такій структурі організовує виконання всіх необхідних робіт по окремих напрямках забезпечення стійкості. Така структура дозволяє максимально скоротити терміни організації роботи на основі одночасного паралельного рішення завдань. Пріоритет робиться на команди, що самоорганізуються і діють впродовж всього процесу функціонування підприємства.

Такий варіант організаційної структури управління має значні переваги, а саме: поліпшується міжфункціональна координація; здійснюється ефективний контроль за всіма видами діяльності, оскільки вони безпосередньо зв'язані між собою; з'являється значний вигреш в часі, завдяки інтенсифікації робіт; створюються умови для повнішого використання творчого потенціалу колективу.

Звичайно, кожне підприємство має внутрішнє середовище діяльності, власні матеріально-технічні ресурси, робочу силу, технологію, розмір і територіальну конфігурацію, політику менеджменту, організаційний клімат. Проте внутрішнє середовище кожного підприємства як відкритої системи, видозмінюється під впливом зовнішнього середовища, в якому і виявляється кінцевий результат його господарської діяльності [6, с. 251-260]

Якщо внутрішні дії ще можна з тим або іншим ступенем точності прогнозувати і, відповідно, своєчасно підготуватися і адаптуватися до них, то поведінку зовнішнього середовища передбачити важко, і адаптуватися до нього складніше. До основного чинника зовнішнього середовища, який значною мірою визначає стійкість підприємств малого і середнього бізнесу, відносять оподаткування.

Оподаткування підприємств малого і середнього бізнесу є головним чинником зовнішнього середовища, який робить найбільш істотний вплив на їх діяльність. Не дивлячись на певні позитивні зрушення, події в Україні в результаті здійснення рішень по створенню сприятливих умов для сфери малого і середнього бізнесу, характер оподаткування цього бізнесу змінився недостатньо. За даними анкетування керівників малих підприємств, проведеного Міжнародною фінансовою корпорацією у ряді міст України, серед головних перешкод названі високі податкові ставки (97% опитаних), велике число різних податків (86%), нестабільне податкове законодавство (78%), часті зміни податковій звітності (77%) [5, с. 93].

Українські підприємства малого і середнього бізнесу схильні до впливу найважчого податкового преса в світі, який підтверджений не тільки українськими фахівцями [39], але і фахівцями Міжнародної фінансової корпорації на основі аналізу української системи оподаткування [3, с. 7].

Для підприємств малого і середнього підприємництва розрахунок коефіцієнта податкового тиску доцільно здійснювати за допомогою формули:

$$K_{нд} = \frac{(ННі+ ПДВ)}{В}, \quad (2)$$

де $K_{нд}$ – коефіцієнт податкового тиску;

$НіЗ$ – податки і збори, що сплачуються малим підприємством;

$ПДВ$ – податок на додану вартість;

$В$ – виручка від реалізації продукції (робіт або послуг).

Підприємства малого бізнесу можуть добровільно вибрати форму спрощеного оподаткування, як єдиний податок (природно, при виконанні умов її застосування), або загальну систему оподаткування.[7, с. 140]

Кожне підприємство повинно прагнути до позитивного фінансового стану, тобто до створення достатнього обігу фінансових ресурсів, які виступають гарантом своєчасних розрахунків з постачальниками, бюджетами та іншими ланками фінансової системи, подальшого розвитку економічного та соціального розвитку.

Фінансовий стан підприємств малого і середнього бізнесу доцільно визначити за такими елементами його економічної діяльності:

- прибутковість (рентабельність) роботи;
- оптимальний розподіл прибутку, що залишається в його розпорядженні після сплати податків і обов'язкових відрахувати;
- наявність власних фінансових ресурсів не нижче мінімально необхідного рівня для оптимізації виробничого процесу та процесу реалізації продукції;
- раціональне розміщення основних і оборотних коштів, недопущення відволікання грошей у запаси непотрібного підприємству устаткування, наднормовані товарно-матеріальних цінностей, витрат виробництва у дебіторську заборгованість, інші позапланові непродуктивні витрати;
- платоспроможність (у загальному випадку підприємство вважається платоспроможним якщо його загальні активи перевищують його загальні зобов'язання). Основними показниками, на основі яких можна визначити платоспроможність є коефіцієнти: платоспроможності; заборгованості; автономії; стабільності; фінансового левериджу; забезпечення власними засобами.

Підприємство також вважається неплатоспроможним на підставі виявлення незадовільності структури балансу (це стан майна та зобов'язань боржника, коли за рахунок його майна не може бути забезпечення виконання зобов'язань перед кредиторами в зв'язку з недостатнім рівнем ліквідності майна.

Ліквідність (це спроможність поточних активів перетворюватись у гроші. Для вимірювання ліквідності застосовуються такі показники: коефіцієнт загальної ліквідності; коефіцієнт термінової ліквідності; коефіцієнт абсолютної ліквідності; інтервал захищеності; оборотність матеріальних ресурсів; коефіцієнт маневреності.

Якщо підприємство досягає в цих напрямках необхідних параметрів, то фінансовий стан такого підприємства стає стійким [4, с. 185-190].

Аналіз фінансово — економічного стану підприємств малого і середнього бізнесу доцільно проводити за допомогою таких методів та прийомів: аналізу абсолютних показників; горизонтального аналізу; вертикального (структурний) аналізу; трендового (динамічний) аналізу.

Розрахунок фінансових показників є ведучим методом аналізу фінансово-економічного стану, тому доцільно здійснювати визначення співвідношень між окремими позиціями звіту і проводити визначення їх взаємозв'язків.

Інформаційною базою для проведення аналізу фінансово — економічного стану підприємства малого і середнього бізнесу служить його звітність, в яку включають всі види обліку: бухгалтерського, статистичного та оперативно-технічного. Завдяки цьому забезпечується можливість відеозображення різноманіття його діяльності, що є основою для аналізу господарсько-фінансової діяльності.

Розроблений механізм стійкості підприємств малого і середнього бізнесу дозволяє, враховуючи реальну ситуацію підприємства, планувати відповідні організаційні заходи, формувати методичну і ресурсну базу їх реалізації для ухвалення ефективних рішень по забезпеченню її стійкості.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV// zakon.rada.gov.ua.
2. Варналій З.С. Мале підприємництво. Основи теорії і практики. — 3-тє вид., пер. — К.: “Знання”, 2005. — 302 с.
3. Вишневський В., Липницький І., Оценка возможностей снижения налогового бремени в переходной экономике. // Вопросы экономики. — 2000, №2, с.107-116.
4. Володькіна М.В. Економіка промислового підприємств. Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 196 с.
5. Козаченко Г.В., Воронкова А.Є. та ін. Малий бізнес: стійкість та можливості. Монографія. — К.: Лібра, 2003. — 318 с.
6. Мельник М.І. Класифікація бізнес середовища: системний підхід. // Регіональна економіка. — №2 — 2008. — С. 257-260.
7. Супруненко А. Податкове планування на підприємстві малого бізнесу. // Актуальні проблеми економіки. — №4, 2009. — С. 135-144.
8. Усик В.І. Розвиток поняття “сектор малого і середнього бізнесу” в Україні та Європейському союзі. // Актуальні проблеми економіки. — №4, 2009. — С.153-158.

Annotation. *In this series, and the notion of sustainability of small and medium-developed mechanism of resistance, which allows to take into account the real situation, for decision-making to improve the efficient operation of small and medium businesses.*

Key words: *enterprises, small and medium business, sustainability, efficiency, internal and external environment.*

21

УДК 368.86

І.М. Дрозд, старший викладач, ПВНЗ “Хмельницький економічний університет”

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗМІР СТРАХОВОГО ТАРИФУ ЗІ СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У статті розглянуто порядок розрахунку страхового тарифу в страхуванні професійної відповідальності. Визначено фактори, які впливають на розмір бруто-тарифу та враховуються при обчисленні страхової премії за договорами добровільного страхування.

Ключові слова: *страхування професійної відповідальності, страхова премія, бруто-тариф, нетто-тариф.*

Постановка проблеми. Розрахунок розміру страхового тарифу є одним з найважливіших етапів оформлення страхової угоди. Зважаючи на особливості договорів страхування професійної відповідальності, виникає необхідність чітко визначити і згрупувати обставини, які впливають на розмір страхового тарифу, та, в кінцевому підсумку, – на величину страхової премії, яку сплачує страхувальник.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Порядок визначення страхового тарифу розглядається в працях таких вітчизняних науковців, як В.Д. Базилевич, О.Д. Вовчак, О.О. Гаманкова, С.С. Осадець та інші. Але увага в основному приділяється опису структури бруто-тарифу із загальних (ризикових) видів страхування без врахування специфічних рис страхування професійної відповідальності.

Постановка завдання. Завданням статті є аналіз процесу розрахунку страхового тарифу зі страхування професійної відповідальності та визначення чинників, які впливають на його розмір.

Вклад основного матеріалу. Страховим тарифом є ставка страхової премії з одиниці страхової суми або з вартості об'єкта страхування. Як відомо, тариф, який враховується при визначенні страхової премії, називається бруто-тарифом і складається з нетто-тарифу і навантаження. Навантаження, в свою чергу, містить витрати на ведення справи і прибуток страховика. Така структура бруто-тарифу є економічно обґрунтованою, оскільки він повинен бути достатнім для компенсації витрат на виплату відшкодування у разі